

پیشگیری بجای مچ گیری!؟

واحد مطالعات انجمن مدیران صنایع خراسان

و ناهنجاریهایی همچون سوءاستفاده از موقعیتهای شغلی، ارتشاء و اختلاس، کلاهبرداری، پارتی بازی، بی عدالتی، باج خواهی، ایجاد نارضایتی برای ارباب رجوع (ذینفع ها)، سرقت اموال و داراییهای سازمان. فروش اطلاعات محرمانه سازمان به دیگران و نظایر آن به صورت فردی، گروهی و سازمان یافته پدیدار می گردد. عوامل و زمینه های گوناگونی وجود دارند که می تواند موجب پیدایش و گسترش و ترویج فساد اداری به صورت بالقوه و بالفعل شوند. از اینرو شفافیت قوانین در کنار فرهنگ سازمانی به عنوان پدیده ای که نقش گرفته از سیاستها و رویکردهای مدیران رده بالای سازمانی است از جمله عواملی است که نقش مهمی در پیشگیری از بروز فساد در ادارات و سازمانها دارد. از آنجا که فساد اداری می تواند تاثیر زیادی بر روی حرکت توسعه جامعه بگذارد، قانون به عنوان یکی از مهمترین عوامل پیشگیری کننده از بروز فساد اداری تلقی می شود اما در مقابل مقررات پیچیده و گاه مبهم بستر ساز انحرافات خواهد بود.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان منشور ملت، در اصول متعددی به بحث پیشگیری از فساد مالی و اداری به شرح ذیل اشاره گردیده است:

در اصل چهارم قانون اساسی مقرر گردیده که تمام قوانین و مقررات اعم از مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی و... باید براساس موازین اسلامی باشد. بدیهی است در دین مبین اسلام هیچگونه جایگاهی برای امور مفسده دار و نامشروع شناخته نشده و همین امر سبب میگردد قوانین منطبق با موازین مذکور، سلامت اقتصادی و مالی جامعه را تنظیم و از بروز فساد جلوگیری نمایند.

براساس گزارش سازمان جهانی شفافیت، ایران از نظر مفاسد اداری بین ۱۳۳ کشور در رتبه ۷۹ قرار دارد. فساد اداری از جمله پدیده های سازمانی است که روند توسعه کشورها را به طور چشمگیری با مشکل روبرو می کند. در زمینه مبارزه با فساد اداری، صاحب نظران سازمانی معتقد به رویکردهایی هستند که آن بیشتر بر پیشگیری از بروز چنین پدیده ای باشد، تا اینکه بخواهد از طریق اعمال مجازات بر کارکنان خاطی با چنین پدیده گسترده ای مبارزه کند. چراکه دلیل بسیاری از مفاسد اداری را می توان در نارسایی، پیچیدگی، تناقض و ابهام در قوانین و مقررات اداری، تغییر و تفسیر قوانین و مقررات و ضوابط اداری جستجو کرد.

تجربه های به دست آمده از کشورهای مختلف نشانگر این است که فساد امری پیچیده، پنهان و متنوع است که در مواردی ضعف های قانونی و نظارتی در آن نقش داشته اند. از این رو، مبارزه با آن نیز باید امری مستمر، طولانی و پیچیده باشد. درحقیقت، فساد (در ابعاد اداری و ابعاد دیگر جامعه) مانند عفونت است که اگر به اندام و پیکر جامعه راه یابد، اعضای آن را یکی پس از دیگری عفونی کرده و از کار می اندازد و چه بسا گسترش این عفونت، کل پیکر جامعه را فاسد کند. در این راستا اصطلاح فساد اداری که آن را در برابر سلامت اداری به کار می برند، مدت زیادی است که مورد توجه اندیشمندان و صاحب نظران مختلف سازمانی قرار گرفته و تلاش کرده اند با ارا ئه تعاریف منطبق با اصول سازمانی در جهت رفع آن گام بردارند که وجه اشتراک اغلب تعاریف ارائه شده درباره فساد دستگاههای دولتی را می توان رشوه و سوءاستفاده از موقعیتهای شغلی، برای نفع شخصی دانست. پیامدهای فساد اداری نیز در قالب معضلات

را بر روی سرعت حرکت چرخ توسعه جامعه ایجاد کند. تاثیر عوامل گوناگون در شکل گیری فساد، به آن ماهیت پیچیده ای داده است که در نتیجه آن بسیاری از برنامه های طراحی شده دولتها برای مبارزه با فساد به شکست انجامیده است. تجربیات به دست آمده از اجرای این برنامه ها نشانگر این است که برای حذف یا کاهش این پدیده شوم در نظام اداری کشور، نیازمند برنامه هایی هستیم که با تاثیر بر فرهنگ عمومی جامعه ومقرارات زدایی و اصلاح قوانین مبهم، پیشگیری از بروز فساد اداری را هدف قرار دهد، به جای آنکه از طریق طراحی رویه های تنبیهی و پس از وقوع با آن مبارزه کند.

فساد اداری، پدیده ای است که در دنیای امروز و بویژه در کشورهای در حال توسعه، به عنوان یکی از مهمترین عوامل در سر راه پیشرفت جامعه، مطرح شده است و این پدیده توانسته صدمات جبران ناپذیری را بر روی سرعت حرکت چرخ توسعه جامعه ایجاد کند. تاثیر عوامل گوناگون در شکل گیری فساد، به آن ماهیت پیچیده ای داده است که در نتیجه آن بسیاری از برنامه های طراحی شده دولتها برای مبارزه با فساد به شکست انجامیده است

همانگونه که در دنیای پزشکی تاکید بر این است که پیشگیری بهتر از درمان است و از این طریق با هزینه کمتر و سریعتر می توان به مقصود رسید، در اینجا نیز تاکید می کنیم که قوانین شفاف و به روز این قابلیت را دارد که بتواند مانع از بروز بسیاری از جریانات توأم با فساد اداری گردد. همچنین اجرای دقیق برنامه های نظارتی درون سازمانی و همکاری با دستگاه های مسئول نظارتی و بازرسی در سطح ملی می تواند ضامن سلامت نظام اداری و اقدامی پیشگراانه در زمینه بروز فساد اداری و مالی شود. در این راستا نظارت دقیق و مستمر دستگاه های نظارتی براساس قانون بر فعالیت های اداری و اجرایی موجب ریشه کنی فساد اداری و مالی به عنوان دغدغه و آرمان نظام اسلامی است. به هر حال همانگونه که اشاره شد، اولویت به اصل پیشگیری بجای مچ گیری، یکی از بهترین راهکارهای برون رفت از مشکلات و معضلات موجود و مقابله با مفاسد اداری است از این رو بایستی روحیه قانون گرایی را در افراد از طریق ابزارهای انگیزشی، آموزشی و ... تقویت کرد. لذا لازم می باشد سازمانها و دستگاههای اداری ما نیز راهکارهای تقویت قانون گرایی و حاکمیت هر چه بیشتر قانون را بیش از پیش مورد توجه قرار دهند چرا که پایبندی به قانون سد محکمی است در برابر هجوم وسوسه ها، تخلفات و اعمال غیر عقلایی و نفع شخصی و سودجویی افراد.

در این راستا اگرچه جامعه ایران، جامعه ای توأم با گرایشهای مذهبی و ملی است که هر دوی آنها فساد را پدیده ای زشت شناخته و همواره تاکید بر مبارزه با آن کرده اند، با این حال، شاهد هستیم که شیوع فساد در جامعه، مسیر بسیاری از پیشرفتهای اجتماعی و ملی را بسته و هزینه های هنگفتی را بر دوش کشور و در نهایت مردم گذاشته است که یکی از مهمترین آنها در بعدکلان، افزایش فاصله طبقاتی میان طبقات اجتماعی غنی و فقیر است. این در حالی است که برنامه های صورت گرفته از سوی دولتها غالباً بر روی تنبیه و مجازات متخلفان متمرکز بوده تاآنکه بر پیشگیری از بروز فساد تاکید داشته باشد.

علل بروز فساد اداری:

بررسیهای صورت گرفته بر روی پدیده فساد اداری حکایت از پیچیده بودن و گسترده بودن عوامل موثر در شکل گیری این پدیده دارد. به طور کلی می توان عوامل اصلی شکل گیری این پدیده را به چهار گروه تقسیم بندی کرد:

- وجود قوانین و مقررات زیاد، بعضاً دوپهلوی، موازی، معارض (قانون های مبهم که راه را برای سو استفاده باز گذاشته اند)
- عوامل فرهنگی و محیطی
- عوامل شخصیتی
- عوامل اداری و سازمانی

در میان این عوامل به جرات می توان گفت که قوانین مبهم و شکاف دار زمینه را برای اختلاس، ارتشاء، رانت خواری و... باز می کند. در این راستا چیزی که در نظام اداری کنونی واقعیت دارد این است که واحدهای اداری معمولاً با تعداد زیادی از قوانین و مقررات غیرواقعی و یا غیرضروری مواجه هستند، و ابهامات موجود در رویه های اداری و استانداردهای جاری کار، امکان هرگونه تصمیم و اقدامات خودسرانه ای را به کارگزاران آنها می دهند.

به علاوه اینکه، فرایندهای پیچیده و چندلایه امور اداری نیز عامل تشویق مراجعان به پیشنهاد رشوه برای تسریع کار هستند، ازطرفی کمی حقوق کارکنان بخش خدمات اجتماعی هم دلیل کاهش تدریجی مقاومت و عادت بعدی آنان به قبول این پیشنهادها است. برپایه یک نگرش سیستمی به سازمان و پدیده ای همچون فساد اداری که طی فرایندهای کاری سازمان شکل می گیرد، این نتیجه حاصل می شود که برنامه پیشگیری از فساد اداری باید از سبک و سیاقی سیستمی برخوردار باشد، به گونه ای که همه عوامل به وجود آورنده این پدیده را موردتوجه قرار دهد و براساس مهمترین آنها، سیستم پیشگیرانه ای را برای آن طراحی کند. ایجاد یک سیستم پیشگیرانه مقابله با فساد اداری به جای نظام کنترل تخلفات را می توان به عنوان یک راهبرد اساسی در مسیر مبارزه با فساد اداری و دستیابی به سلامت اداری مطرح کرد.

نتیجه گیری:

فساد اداری، پدیده ای است که در دنیای امروز و بویژه در کشورهای در حال توسعه، به عنوان یکی از مهمترین عوامل در سر راه پیشرفت جامعه، مطرح شده است و این پدیده توانسته صدمات جبران ناپذیری